

Neri Valen legg fram sensasjonelle ting om riksrådstingene i 1940.

101431

Det var høgsterettsjustitarius Paal Berg og biskop Berggrav som den 17. juni vilde ein skulde beda H.M. Kongen om å abdisera.

Sorenskrivar Ole Harbek har funne nye notatar som gjev Neri Valen medhald

Høgsterettsadvokat Annans Schjødt, Oslo har, som tillegare nemnd i «Varden» skrivt ei framstilling som er sendt protokollnemnd i Stortinget, og som no er prenta, der han gjer nærmare greie for riksrådstingene i 1940. Som nedlegg til denne framstillinga har Neri Valen skrivt «Merknader om nokre feil og mistak i den faktiske framstilling frå Undersøkelerskommissjonen av 1945 når det gjeld riksrådsforhandlingane». Me har fenge lov til å offentliggjera hr. Valens utgreiding, og tek i dag avsnittet «Konferansen på fylkesmann Christensens kontor 17. juni kl. 17-18». Dei andre avsnitt kjem dei nærmaste dagane.

«I Bilag Bind III heiter det side 59 at konferansen på fylkesmann Christensens kontor den 17. juni mellom kl. 17 og 18 var ein nokså tilfeldig sammenkomst, og det som var til stades, «drøftet muligheter, slengte fram forslag, skrev utkast som kanskje kunne drøftes, kanskje aldri komme lenger enn til private kladder...». De utkast som ble laget under disse forhold, kan ikke oppfattes som dokumenter, skikket til grunnlag for politiske drøftelser, men som øyeblikksbilleder av personlige stemninger.»

Dette er eit heilt galt bilete av konferansen.

I plenumsmøtet, ved middagstid den 17., før forhandlingane gjekk til dr. Dellbrügge — der det var tilagt kl. 16.15 — var det avtalt at nytt plenumsmøte skulle haldast kl. 18.

I møtet med Dellbrügge fekk forhandlingane — Presidentskapet og Berggrav — Dellbrüges framlegg til avtale, og elles la Dellbrügge overfor forhandlingane sterk vekt på Frankrikes kapitulasjon den dagen.

Frå møtet med Dellbrügge gjekk forhandlingane samla til fylkesmann Christensens kontor for å dryfte situasjonen og fyrebu plenumsmøtet kl. 18. På Christensens kontor var også sprengskriver Harbek. Vidare kom Paal Berg tilstades. Tilstades i konferansen var soleis Presidentskapet, Christensen, Harbek, Berggrav og Berg.

Jahn og Bærøe, som professor Steen nemner, var ikkje med i konferansen. Men etter Jahns dagbok kom Jahn på veg til plenumsmøtet kl. 18 innom Christensens kontor ved den tid konferansen slutta. Møteleg var også Bærøe innom kontoret på same tid.

Konferansen som vara omlag ein time, frå ca. kl. 17 til 18, gjekk for seg i rolege, verdige former.

Før det fyrste blei alle gjort kjent med dr. Dellbrüges nye framlegg. Og tolken, dr. Brodersen, fekk til oppgåve å setja framlegget om

til norsk og å få det mangfaldiggjort til plenumsmøtet kl. 18.

So heldt biskop Berggrav fram at han forlot uttalelsane frå dr. Dellbrügge slik at tyskarane snakke ein separattfred med oss. Og han meinte at slik som stoda var no, burde ein gå inn for fredsslutning. Med utgangspunkt i det framlegget dr. Dellbrügge hadde levert oss, la Berggrav utkast til eit framlegg frå norsk side med fullmakt for riksrådet til å slutte fred med Tyskland.

Ingen av oss andre som hadde vore med i møtet hjå dr. Dellbrügge, hadde forstått han på den måten. Og ingen av Presidentskapet var samd med Berggrav i at det ville vera ønskeleg med fredsunderhandlingar no. Derimot stutte Paal Berg framlegget. Berggrav heldt ogso fram at det fylgde av seg sjølv at med ei fredsslutning no kunne ikkje Kongen koma tilbake, og den heldigaste ordning ville då vera at han abdiserte frivillig. I det vidare ordskiftet bad Paal Berg fylkesmann Christensen formelt om ordet (sidan me var samla på Christensens kontor), og Paal Berg heldt eit innlegg i høgtidlege former. Innhaldet var at situasjonen ute i verda med Frankrikes nederlag førde med seg at ogso me måtte fylke ei anna line enn hittil. Difor ville han stå framlegget om ei fredsslutning med Tyskland. Politisk var situasjonen no ein heilt annan enn om morgonen, og me kom no heller ikkje forbi å skilja oss med Kongen. Han, understrika dette med å seija: «Nå er det slutt med jussen, det er politikk det gjelder». Og når situasjonen var den, ville han tillå å sende telegrafisk oppmoding til Kongen om å abdisera. Han baud seg til å gå til den svenske ministar og Fokja etter om det ville vera høve til å få sende eit slikt telegram.

Ek ser enno for meg Paal Berg sittjande på ein stol burt med vindauge i Christensens kontor og halde denne talen. Den gjorde eit sterkt inntrykk på oss alle.

I tilslutning til det som Berggrav

Neri Valen.

og Berg hadde halde fram, forma Berggrav dette framlegget (som eg har millioin papira mine frå denne konferansen):

«Stortingets presidentskap telegraferer straks til Kongen og henstiller til ham at han i forståelse av den nåværende politiske og militære situasjon, og for å sikre det norske folks uavhengighet, gir avkall for seg og sin sønn på sine forfatningsmessige funksjoner.»

Framlegget er utforma i nær tilknytning til punkt 3 i dr. Dellbrüges framlegg.

Ingen av Presidentskapet og heller ikkje Christensen eller Harbek, ga noko tilslutning til det synsmåtar som var halde fram av Berggrav, og Berg. Men når desse to gjekk so sterkt inn for ei fredsslutning no og med det fylgjer som det måtte få for kongespørsmålet, var det klart at desse spørsmål måtte leggjast fram for plenumsmøtet kl. 18. Ein så difor nærare på utforminga av Berggravs to framlegg før dei blei mangfaldiggjort til å bli lagt fram i plenumsmøtet. Ein meinte ogso at før plenumsmøtet dryfte desse spørsmål, burde det vera heilt på det rene om det var so at dr. Dellbrügge hadde meint å invitere til underhandlingar om sersfred. Då difor Berggrav nemnde at han, som eit heilt personleg tiltak, underhånd kunne røka etter hjå Dellbrügge, ga me andre vår tilslutning til det. Men Moseid var imot ogso ei slik underhandsføring hjå Dellbrüg-

Mandag den 2. desember 1941

Varden

ge. Alle slutta seg til framlegget fra Berg, om at han skulle gå til den svenske minister for å få på det rene om det var teknisk mogeleg å få sende telegram til Kongen, slik som Berggrav og Berg hadde gjort framlegg om.

Dermed var konferansen slutt. Konferansen var som del andre konferansar forhandlarane hadde i desse dagar — ofte saman med fylkesmann Christensen og sorenskriver Harbek. På desse konferansar blei dei framlegg utforma som ein tenkte å koma med til tyskarane. Slike framlegg blei so lagt fram i plenumsamste til godkjenning. På den måten var det t. d. same dagen gjeve fram med fråsegn til dr. Dellbrügge om Elverumfullmakt.

Berggravs to framlegg blei på same måten som dr. Dellbrügges framlegg mangfoldiggjort, til plenumsamstet kl. 18 og der referert av møtestyraren, president Magnus Nilssen.

Etter Gunnar Jahns dagbok heiter det fra plenumsamstet «henimot kl. 18.30» at der ga Magnus Nilssen utgreiding om konferansen på Christensens kontor straks før: «... og der hadde Berggrav fremlagt et eget forslag om freds-slutning og også foreslått at man skulle søke den svenske legasjon og få sendt følgende telegram til Kongen fra Stortingets presidentskap: Stortingets presidentskap telegraferer straks til Kongen og henstiller til ham at han i forståelse av den nåværende politiske situasjon og for å sikre det norske folks uavhengighet, gir avkall for seg og sin sønn, på sine forfatningsmessige funksjoner.

Berggrav var gått til Dellbrügge med sitt fredsforlag og Paal Berg var gått til den svenske minister med forslaget om henvendelse til kongen. → (Bonnevies: Høyesterett og riksrådsforhandlingene, side 80).

Advokat Strøm har notat fra same plenumsamste: «Berggrav foreslår at vi skal telegrafere til Kongen med anmodning om at han skal fraal seg sine forfatningsrettelige funksjoner for seg og sin sønn —

Mellom papira mine fra 1940 har jeg både fredsframlegget og framlegget, om telegrammet til Kongen, og på dette siste har eg den gong notert at det er Berggravs framlegg.

Utgangspunktet for Berggravs framlegg var at tyskarane ønskte separاتفred med oss. DA han hla Dellbrügge fekk opplyst at det var eit mistak, kom han tilbake til plenumsamstet og sa fra at da fall grunnlaget for hans framlegg burt.

Møtet gikk difor over til å diskutere dr. Dellbrügges framlegg. På side 60 i Bilag Bind III. er Berggravs referat fra konferansen kl. 17—18 sitert med merknad om at det «ble nedtegned under møtet». Men just i motsetning til det meste av Berggravs referat, so skill dette avsnitt seg ut og gjev ikkje att direkte tale, men ber i si form klart vitnemål om at det er ei oversyn laga etterpå.

Etter oppmodning fra Presidentskapet arbeidde dr. Brodersen fyrst i juli 1940 ut eit fyrste referat fra forhandlingane med tyskarane. Der heiter det om konferansen den 17. juni:

«Under disse drøftelser tok høyesterettsjustitiarius Paal Berg klart det standpunkt at begivenhetene ute i verden, Frankrikes nederlag, nødvendigvis også ville føre til at vi måtte følge en annen linje enn hittil. Politisk er situasjonen for Norge en helt annen enn i morges. Derfor er det min plikt å si til fylkesmannen at situasjonen nå er den at vi politisk sett ikke kommer forbi å måtte skille oss av med Kongen. Det er slutt med jussen nå. Han ville derfor tilrå at det ble sendt en telegrafisk henstilling til Kongen om å abdisere frivillig.

I Bilag Bind III, side 63 i ei fotnote stand at i Neri Valens eksemplar av dr. Brodersens fyrste oversiktsreferat er skrive med blyant i margen og seinare stryke over: «Dette var under forutsetning av fredsunderhandling». Til dette er å opplyse at litt ut i juli 1940 da medlemene av Presidentskapet fekk dette Brodersens referat til gjennomsyn, tok me det med kvar til seg for å gå det gjennom. Eg fahn da at den sterte setningen burde koma som tillegg til referatet for å gjeva eit fullt og heilt bilde av det som hende og noterte det i margen på mitt eksemplar. DA me dagen etter diskuterte referatet i Presidentskapsmøtet, var me alle samde om at dei uttalelsar som referatet nemner at Paal Berg kom med, var heilt rett attgjevne. Me var like eins samde om at det eg hadde notert om fredsunderhandlingar som ein fyresetnad, burde koma med. Men i staden for den form eg hadde notert blei me samde om at avsnittet skulle innleidas med: «Under drøftelsene av muligheten for en norsk-tysk særfred tok høyesterettsjusti-

arius:.....». Eg retta so referatet i samsvar med dette og strauk samstundes mitt fyrste framlegg som stod i margen. I Moselds eksemplar av referatet er også den vedtekne endring i referatet gjort.

Det var soleis etter drøfting og vel gjennomtenkt at Presidentskapet i juli 1940 godkjende referatet av Paal Bergs tale under konferansen på Christensens kontor, slik som den er gjeven att i dette fyrste Brodersens referat.

I Bilaget heiter det (sjå Bilag Bind III, side 65): «Da det er på det rene at Berg i politiskernes møte meddelte at den svenske minister hadde avslått å formidle en slik henvendelse.....». Slik melding blei ikkje gjeven i plenumsamstet eller til Presidentskapet. Ikkje noko medlem av Presidentskapet hadde kjennskap til at det var vanskar med å få sendt eit slikt telegram før ein fekk opplysning om det gjennom Kommissjonen.

I Bilag Bind III, side 61 blir det opplyst at Paal Berg i dagboka si har skrive at han «antydde joim en siste utvei» å gjeva Kongen høve til å abdisere frivillig. Og side 63 er gjeve att den svenske ministers referat av det som Paal Berg fortalte til han under samtala den 17. juni.

Til full forståing av den form som dagboksnotatet og samtala med den svenske minister har fått kan tene Gunnar Jahns brev til Undersøkelseskommissjonen av desember 1946 (attgjeve i Dagbladet). Jahn fortel der at han kom tilstades den 17.

juni kl. 18 i konferansen på fylkesmann Christensens kontor, sette seg ved sida av Paal Berg og spurde so han om kva som gikk for seg. So heiter det: «Da jeg fikk vite om Berggravs aksjon, sa jeg til Paal Berg: «Har dere mistet forstanden?» Paal Berg sier så til meg: «Men stillingen er nå en annen når Frankrike har kapitulert». Jeg svarte Paal Berg: «Det kan da ikke bety noe for vår innstilling. Vi må holde vår linje, forstår du ikke det?» Til det svarte Paal Berg ikke noe.

Rettt fra denne samtala gikk Paal Berg til den svenske minister.

Eg har sendt det som her frammanfor er skrive under IV. av desse «merknader» til sorenskriver Harbek, som har sendt meg dette brevet:

«Jeg har etter Deres anmodning lest igjennom avsnitt IV. i Deres utkast til «merknader».

Angående avsnitt IV. i disse merknader skal jeg nevne at jeg for min del ble innkalt til konferansen på fylkesmann Christensens kontor den 17. juni kl. 17. Det er vel sannsynlig at også andre av dem som var til stede, var innkalt, da det vanskelig kan tenkes at de tilfeldigvis kom til fylkesmannens kontor ved 17 tiden, når plenumsamstet» var berammet til kl. 18.

Jeg kan i det store og hele bekræfte riktigheten av Deres framstilling angående konferansen på fylkesmann Christensens kontor. Jeg kan dog ikke huske om alle detaljer er riktige. Således vil jeg nevne at jeg ikke kan si noe om hvorvidt justitiarius Paal Berg direkte uttalte at han ville tilrå å sende telegrafisk anmodning til Kongen om å abdisere. Derimot tilbød han seg å gå til den svenske minister for å undersøke om det var

anledning til over Stockholm å få sendt et telegram til Kongen. Jeg har aldri hørt at den svenske minister ville å formidle en henvendelse til Kongen. Jeg husker også godt justitiarius Bergs uttalelse om at nå er det ikke juss, men politikk det gjelder. Som jeg har forklart for Undersøkelseskommissjonen feistet jeg meg spesielt ved justitiarius Bergs uttalelse neste dag (18 juni) — om at han frarådet henvendelsen til Kongen — fordi jeg den foregående dags ettermiddag hadde forstått ham slik at han da hadde en annen oppfatning. Jeg fant i vinter noen av mine papirer fra 1940, deriblant vedlagte maskinskrivne ark (en gjennomalagskopi) med overskrift: «Blakop Berggravs notis 17/8 1940 (etter kl. 19)». Om dette var et utkast som allerede var fremlagt under konferansen hos fylkesmann Christensen, kan jeg ikke si.

Lillestrøm den 10. juni 1947.

Ærbødigst

Ole F. Harbek (sign.)

Notisen er det Berggravs framlegg om telegram til Kongen som eg har sitert frammanfor fra mine papir.